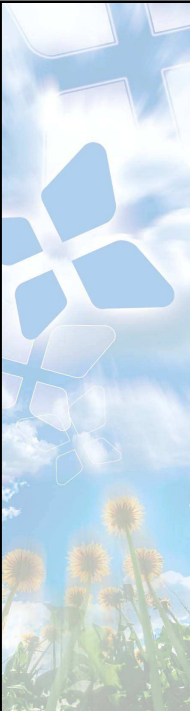

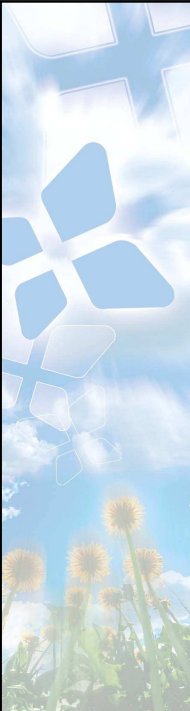
**ELUSTAMISTESTAMENDIST –
EUTANAASIANI
MÕTTEID PRAKTISEERIVA ARSTI
SEISUKOHAST.**

**Anu Ilp
SA Pärnu Haigla
arst-geriaater
7.02.2013 Pärnu**

**ELU LÕPUGA SEOTUD EETILISED
KÜSIMUSED**

- Kuni 20 sajandi keskpaigani on suremine olnud elu loomulik osa.
- Suhtumine suremisse on muutunud seoses meditsiini arenguga ja võimalusega **suremise aega** edasi lükata.
- Alates 1960-nendatest aastatest on võimalik elustamisvõtetega tuua patsient surma künniselt tagasi, või vähemalt hingama.
- Ometigi on seoses sellega siginenud hulgaliselt probleeme , kuna elustamise järgselt võib juhtuda ,et patsiendi elus hoidmine on võimalik üksnes meditsiinitehnika abiga aga puudub igasugune lootus paranemisele .

ARSTI EETILISED DILEMMAD

- Arsti eetiliste põhikohustuste , **elu kaitsmise** ja **kannatuste leevendamise** vahele on tekkinud lepitamatu vastuolu, sest elu kaitsmise käigus me tekitame kannatusi.
- Eaka patsiendi ravis on igapäevane küsimus: kas ja millal alustada või lõpetada potentsiaalselt elu pikendavaid ravimeetmeid, juhul kui need ei toimi parandamatult haigete või vanusest tingitud elukvaliteedi langusega patsientidel.
- Eakat patsient raviva arsti igapäevane probleem on kas jätta kasutusele võtmata olemasolevad vahendid , säästes sellega surevat vanainimest asjatutest kannatustest?

PATSIENDI KOHANEMINE SAABUVA SURMAGA .LEINA FAASID

- **Eitamine** :“Jah , mulle on öeldud ,et mul on parandamatu haigus. Ma olen kindel ,et tegu on eksitusega . Pole võimalik,et selline asi minuga juhtub“
- **Viha** :“ Miks keegi ei taha mind aidata. Kõik arstid ja õed on lollid , keegi ei võta midagi ette. Kaeban teie peaarstile“
- **Kauplemine** : „Kui ma **nüüd** suitsetamise maha jätan , kas lubate, et siis saan terveks?“
- **Masendus**: „Te olete nii tubli arst, aga mis te ennast minu viletsa pärast kulutate . Ega minust enam millekski asja ei ole“
- **Leppimine** :„Ma ei karda surma . Ma kardan, et suremine on valus.“

OMASTE KOHANEMINE LÄHEDASE SURMAGA

Näide

- Tütar oma sureva ema voodiääres : „Doktor , palun tehke nii ,et ema elaks veel 2 päeva , pensionipäevani . Muidu mul ei ole järgmisel kuul söögi ja joogi raha.“

Näide

- Arst : „ Teie ema on väga eakas ja valmistub elust lakuma.“Tütar (79a) oma 98 aastase ema kohta: „Mis siis juhtunud on? Miks ta **nüüd äkki** surema hakkab? Miks te teda terveks ei ravi ?“

RAVI JUHISED TERMINAAL STAADIUMIS HAIGETE RAVIKS

- On riike , kus on välja töötatud nn. terminaalstaadiumis ehk surevate patsientide ravi juhised.
- See on ravi haiguse niisuguses järgus, mil teada olevate ravivõtetega ei ole enam võimalik parandada haiguse prognoosi , samuti parandada surma eelset hooldust.
- Juhendite mõte on selles ,et surev patsient võiks elada elu lõppjärgu ilma raskete vaevade ja valudeta , soovikohases ümbruses ja lähedaste seltsis.

TERMINAALSTAADIUMI RAVI PÕHIMÕTTED

- **püüa arvestada patsiendi soove**
- ära jäta teda ükski , kui ta pole seda soovinud
- tema soovi korral peab ta saama oma olukorra kohta käivat meditsiinilist infot
- ta peab saama mõjutada end puudutavaid ravi otsuseid
- kui ta soovib , tuleb talle anda võimalus surmast rääkida.
- kui patsient loobub ravist , tuleb tema otsust austada.
- valu vaigistamine peab olema tõhus
- loobuda tuleb sellistest uuringutest ja ravist mis ei leevenda patsiendi vaevusi.
- patsiendi soovi korral leida võimalused koduseks raviks
- korraldada patsiendile ja omastel hingeabi kui nad seda soovivad

Näide: 80 aastane naine tuuakse haiglasse hooldekodust kopsupõletiku raviks. Hooldekodus on patsient seetõttu ,et ta ei tule toime iseseisva eluga üldise nõrkuse ja mäluprobleemide tõttu.

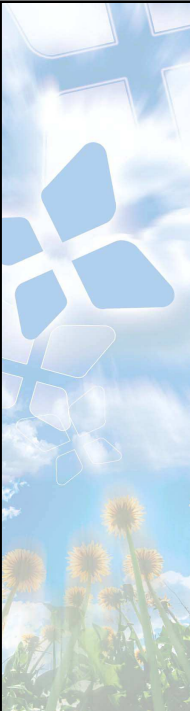
Puuduvad andmed lähedaste kohta.

Kopsupõletiku ravi on edukas kuid patsient saab insuldi mille tagajärjel jääb parem kehapool halvatuks ning patsient pole võimeline rääkima ega neelama. Talle paigaldatakse toitmiseks sond ja ravimeid manustatakse veeni kanüüli kaudu. Sond ja kanüül põhjustavad talle ilmselgelt ebamugavust ja ta on korduvalt püüdnud neid vasaku käega eemaldada . Seetõttu fikseeritakse ka vasak käsi, et ta seda teha ei saaks.

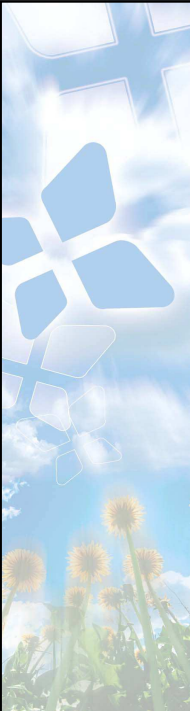
Patsient püüab igati oma vasakut kätt vabastada . Mingil muul moel pole ta võimeline oma soove väljendama. Mõne päevaga on selge ,et patsiendi seisund tõenäoliselt ei parane . Ainus viis tema vaevusi vähendada on anda talle rahusteid ,et ta ei tajuks ebamugavust ja ei püüaks sondi ja kanüüli eemaldada , või eemaldada sond ja kanüül ja lasta tal surra.

Mis on õige valik?

EBAKOMPETENTNE PATSIENT

- Üsna sageli juhtub , et elu lõpuperioodil ei ole patsient enam raske üldseisundi või mäluprobleemide tõttu võimeline aruselgelt oma tervise ja ravi osas otsuseid vastu võtma .
- Sellisteks puhkudeks on paljudes riikides inimestel ametlikult võimalik koostada nn. elu (elustamis- või patsiendi) testament .
- Elutestament on mõeldud patsiendi isikliku sõltumatus säilitamiseks ja see **koostatakse kui patsient on täie teadvuse juures.**
- **Elu testament jõustub** kui patsient mingil põhjusel pole võimeline enam otsuseid langetama.
- **Sellised korraldused lihtsustavad oluliselt arsti tööd ja vähendavad arsti vastutuse koormat.**

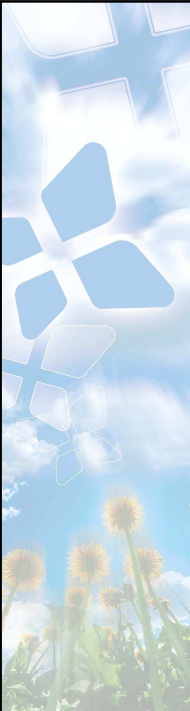
EBAKOMPETENTNE PATSIENT

- Elu testament .
- Lähedaste või hooldajate arvamus.
- Välja selgitada patsiendi oletatav tahe : Varasemad vestlused patsiendiga või omastega , teiste arstide või meditsiini personaliga .
- Kui ka see pole võimalik siis lasub otsustamisõigus ja kohustus arstil. **Arst teeb seda mida tema ja ainult tema on oma ameti tõttu volitatud tegema : otsustab patsiendi seisundi üle oma parimate oskuste järgi.**

Elustamise testament Elu testament Patsiendi testament

- Living will,
- advance directives

ELU TESTAMENT

- Elu testament võib olla sõnaline korraldus mis on antud lähedastele inimestele aga enamasti peaks see olema siiski kirjalik dokument .
- Elu testament on tavaliselt mõeldud selleks , et patsient saaks keelduda agressiivsetest , invasiivsetest ja vaevusi tekitavatest uuringutest ja ravi meetoditest kui ta ise ei ole seda võimeline enam sõnaliselt väljendama .
- Eraldi tuuakse välja veel **elustamise keeldu** , mis tähendab elustamisvõtete rakendamise keelamist südame seiskumise puhul.

ASENDUSOTSUSTAJA

- Patsient võib elu testamendiga määrata isiku , kes teeb tema eest otsuseid kui ta ise on muutunud ebakompetentseks .
- Asendusotsustajaiks võivad olla pere liikmed .
- Mõnedes riikides on täpselt kindlaks määratud asendusotsustajad ja nende eelisjärjestus (näiteks : abikaasa, täiskasvanud lapsed vanuse järjekorras, õed ja vennad)
- Patsient võib otsustusõiguse anda üle arstile :
„ Tehke nii nagu paremaks peate.“

PROBLEEMID SEOSSES ASENDUSOTSUSTAJATEGA

- Kui asendusotsustajad pole vajalikul hetkel kättesaadavad.
- Kui asendusotsustajad , näiteks pereliikmed pole ühel meelel.
- Kui asendusotsustajate otsus pole arsti meelest patsiendi huvides.
- Kuna süveneb tendents käsitleda arstiabi kui tarbimisteenust on olukordi kus patsiendid või nende omaksed nõuavad ligipääsu sellistele meditsiiniteenustele mis arsti arvates ei ole **asjakohased**. Näiteks antibiootikumid viirushaiguse puhul või intensiivravi ajusurmas patsiendile.

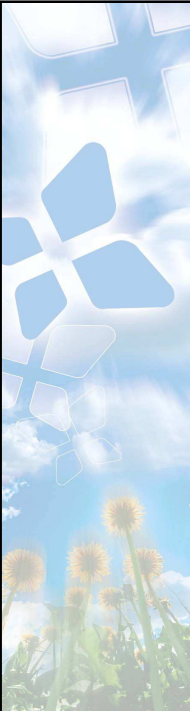
Näide: 86a. Naispatsient , kes elas üksi. Kaugemad sugulased elasid teises linnas ja külastasid patsienti 1-2 kuu tagant. Patsient leiti naabrite poolt kodust põrandalt teadvusetuna lebamas ja polnud teada kui kaua ta seal oli olnud. Haiglas diagnoositi ulatuslikku aju infarkti .

Peaaegu kuu ajalise haiglasoleku jooksul polnud tema teadvuse seisund paranenud , olid tekkinud tüsistused kopsupõletiku näol ja välja hakkas kujunema mitmete organite puudulikkus .

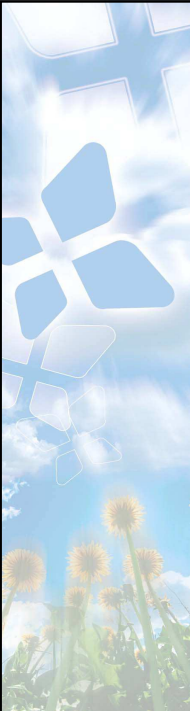
Sugulased , kes olid tulnud patsienti koju külastama ei leidnud teda eest . Naabritelt saadud info alusel tulid teda haiglasse külastama . Leides patsiendi olevat raskes üldseisundis hakkasid nõudma“ intensiivravi“ või patsiendi üle viimist “Tallinna haiglasse” .

Raviarst pidas antud olukorras selliseid nõudmisi meditsiiniliselt mitte näidustatuteks , põhjustades patsiendile asjatuid kannatusi ja ei annaks paremat prognoosi vaid pikendaks agooniat.

KASUTU JA ASJATU RAVI

- Mõni patsient kuid sagedamini patsiendi omaksed väidavad ,et neil on „ õigus“ mistahes meditsiiniteenusele, millest arvavad kasu tõusvat.
- Eriti tõsine on probleem kui vahendid on piiratud ja „kasutu“ ja „asjatu“ ravi pakkumisega mõnele patsiendile võib tähendada teise ravita jäämist.
- Mõnes olukorras võib arst otsustada ,et teatud uuringud või ravimeetodid on meditsiinilises mõistes mõttetu , kuna pole mingit mõistlikku lootust paranemisele, või pole patsient püsivalt võimeline seda kasu kogema.
- **Arstil pole kohustust** pakkuda patsiendile asjatut või kasutut ravi . Kuid patsient peab saama osaleda selle hindamises , kas ravi on mõttetu. See tähendab , et patsiendile tuleb selgitada miks tema soovitud ravi on kasutu.

EUTANAASIA e. halastussurm
kreeka keeles : eu-hästi+thanatos-surm

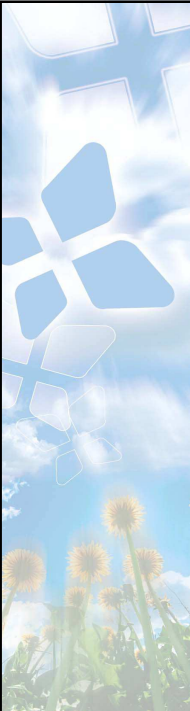
EUTANAASIA on surija abistamine suremisel
, mitte suremiseks.
Surma edasilükkamisest loobunud arst käitub
õiguspäraselt ainult siis kui suremise protsess on
juba taaspöördumatult käivitunud.

EUTANAASIA ON :

- **kaastundest ajendatud** tahtlik tegu elu lühendamiseks
- **ravimatute valude või vaevuste** olemasolul
- surma suhteline lähedus (**terminaalses seisundis**)

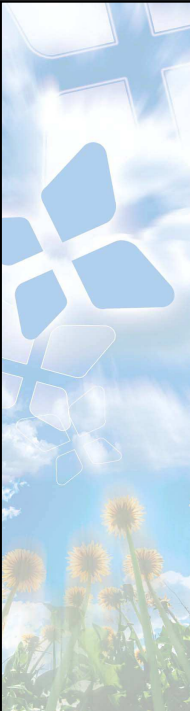

- Kõige laiemas plaanis võib **eutanaasia** jaotada kaheks: **aktiivne ja passiivne** . Aktiivne on surma tahtlik esilekutsumine .Passiivne on ravist loobumine mis võib kiirendada surma saabumist .
- Aktiivne eutanaasia on Eestis keelatud ja karistatav, passiivne on põhimõtteliselt lubatud.
- **Arsti assisteeritud enesetapule kaasaaitamine**
Sellisel puhul toimub patsiendile teadlikult ja tahtlikult teadmiste või vahendite kättesaadavaks tegemine , mis on vajalikud enesetapu sooritamiseks . Sealhulgas nõuanded surmavate ravidooside kohta.
- **Kaudne eutanaasia** on olukord kus patsiendile antakse valude leevendamiseks valuvaigisteid , kuid see kiirendab surma saabumist.

HIPPOKRATESE VANDEST , EESTI ARSTI VANDENI

- ... Ma ei anna kellelegi surmavalt mõjuvat mürki isegi kui ta seda minult palub, ka ei anna ma sellele sihitud nõu...
- Kristlus-, Juudi- ja Islami usk on olnud enese tapmise ja eutanaasia vastu igasuguses vormis.
- Idamaades : näiteks Confuciuse eetikas ja budismis on lootusetute haiguste korral vabatahtlik surm aktsepteeritud.
- Eesti arsti vanne: ...töotan oma au ja südametunnistuse nimel ,et pühendun arstitöös inimeste abistamisele ja humaansuse põhimõtete teenimisele . Minu tegevuse sihiks olgu rahva tervise säilitamine ja edendamine , haiguste ennetamine , haigete ravimine ja nende kannatuste leevendamine .

TÄNAPÄEVANE ENESEMÄÄRAMISÕIGUS

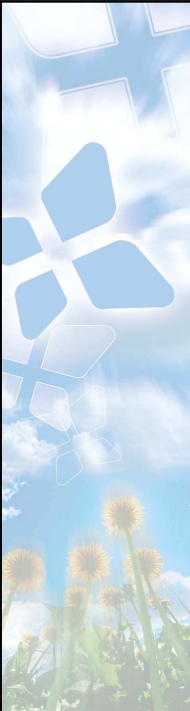
- Üksikisiku enesemääramisõigus on nüüdseks saanud ülimalt teguriks mistahes meditsiinilises situatsioonis.
- Näiteks abordi tegemise üle otsustamisel.
- Uuringute ja raviga nõustumisel või sellest keeldumisel.
- Miks siis mitte ka eutanaasia üle otsustamisel?
- Eutanaasia muutuks **eetiliselt mõeldavaks** just neil juhtudel kui oleks olemas patsiendi sellekohane kirjalik korraldus - testament ehk elu testament.

Näide: 76 a. Raske südamehaigusega patsient, kes peale abikaasa surma oli korduvalt väljendanud soovi ka ise surra, kuna ei soovinud sattuda haige ja abituna hooldekodusse.

Tema arst oli proovinud enesetapumõtteid hajutada.

Ühel päeval andis patsient arstile kirja, kus seisis:
 “Tahteavaldus. Täie mõistuse juures olles soovin ma, et mind haiglasse ei paigutataks, ei mingit intensiivravi ega elu pikendavaid abinõusid. Ei mingeid aparate ega organite siirdamisi. Soovin surra väärikat surma.”

Järjekordsel arsti visiidil ei tulnud patsient ust avama. Naabrilt saadud võtmega sisenemisel kell 19.30 õhtul leidis arst patsiendi voodist teadvusetuna . Hingamise sagedus oli 6 korda minutis ja pulss ei olnud tuntav. Arst jõudis järeldusele ,et patsienti pole võimalik enam päästa, vähemalt mitte ilma püsiva ajukahjustuseta.

Ta jäi surija juurde kuni hommikuni.

Surm saabus kell 7.00 hommikul.

Arst anti kohtu alla süüdistatuna tegevusetusega toime pandud tahtliku tapmise eest patsiendi palvel ja abi mitteosutamises.

Asja arutanud kohus mõistis arsti õigeks.

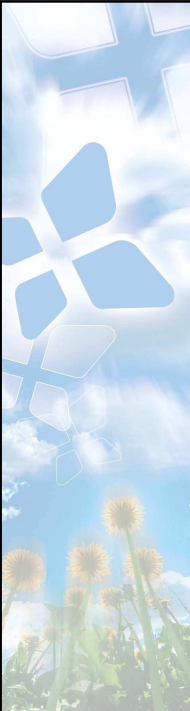
Kohtus lähtuti eeldusest , et arstil polnud õigust patsiendi soovi respektseerimata jätta.

ARGUMENDID EUTANAASIA POOLT

- **Autonoomia:** iga indiviidi võime elada oma elu nii nagu ta soovib, kahjustamata seejuures teiste inimeste huve.
- **Kaastunne :** väljakannatamatu valu, eneseväärikuse kaotamine, võimetus osaleda tegevustes mis muudavad elu nauditavaks, mure olla lähedastele koormaks.
- **Majanduslik argument:** 50 % meditsiinis kuluvast rahast, kasutatakse patsientidele , kes surevad lähema 12 kuu jooksul. Eutanaasia seadustamisega oleks tegelikult võimalik meditsiini ressursse kokku hoida.

ARGUMENDID EUTANAASIA VASTU

- **Elu on püha :** Igasugune elu on oluline ja väärtuslik ja seda peab säilitama.
Kuid samas ka eutanaasia vastased ei ole seisukohal ,et elu peab säilitama mistahes vahenditega.
- „**Libeda tee argument**“ : ehk võimalikud halvad tagajärjed. Eksitused.
- **Patsientidega manipuleerimise ja mõjutamise oht:**
Raskes olukorras patsient võib olla väga kergesti mõjutatav teiste inimestepoolt.
“Valik võib saada ootuseks ja ootus võib saada kohustuseks.”
- **Ebakompetentsete patsientide diskrimineerimine –**
Neil pole õigust eutanaasiale oma otsustusvõimetuse tõttu.

KOKKUVÕTTEKS

- Surm ei peaks olema tabu teema . Surm peaks olema igale täiskasvanud inimesele igapäevane mõtlemisaine, mis annab igale elatud päevale mõtte.
- Ka Eestis on vaja tekitada seaduslik süsteem , mis võimaldaks inimesele väljendada oma soove elu lõppemise kohta ja annaks kindluse ,et neid juhiseid ka järgitakse kui nad ise on muutunud otsustusvõimetuks.
- Lisaks patsientidele on vaja kaitsta ka arste võimalike süüdistuste eest , kui arst on oma otsustes toiminud eetilisel oma parimate teadmiste ja oskuste järgi.

TÄNAN!